

HÖGSKOLAN FÖR SCEN OCH MUSIK

**”Lovsjung Herren med harpa,
med harpa och lovsångsljud”**

Att ackompanjera församlingssång med harpa

Gustav Bäckström

Självständigt arbete (examensarbete), 15 högskolepoäng

Konstnärligt kandidatprogram i kyrkomusik

Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet

Vårterminen 2019

Författare: Gustav Bäckström

Arbetets rubrik: *Lovsjung Herren med harpa, med harpa och lovsångsljud. Att ackompanjera församlingssång på harpa.*

Arbetets titel på engelska: *Sing to the Lord with the harp, with the harp and the sound of praise. Accompanying congregational singing with the harp.*

Handledare: Universitetsadjunkt Dan Olsson

Examinator: Doktorand Hedvig Jalhed

SAMMANFATTNING

Nyckelord: harpa, orgel, församlingssång, psalm, koral

Församlingssång ackompanjeras ofta med orgel i Sverige. Författaren utforskar i detta arbete möjligheterna att ackompanjera sången med harpa istället vilket kommer ur hans egna erfarenheter av att spela detta instrument. Det görs genom analys av hur ackompanjemang och satser brukar skrivas på ett idiomatiskt sätt i harprepertoaren. Vidare prövas vilka delar av gängse praxis och tankegodis kring orgelspel och orgelns klang som är relevant för och överförbart på harpa. Detta mynnar ut i arrangemang av tre psalmer för harpa vilka sedan spelas in med en sjungande församling som även besvarar en enkät. Resultatet är att församlingen var positivt inställd till harpan och att de nya klangerna gav nya perspektiv på psalmerna. Författaren diskuterar slutligen möjligheter och svårigheter med användandet av harpa i relation till användandet av orgeln.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND.....	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	2
1.3 TEORETISK ANKNYTNING.....	3
1.3.1 <i>Församlingssång</i>	3
1.3.2 <i>Orgeln som psalmackompanjatör</i>	4
1.3.3 <i>Harpan som instrument</i>	5
1.4 TIDIGARE FORSKNING.....	6
1.5 METOD OCH MATERIAL.....	6
2. BESKRIVNING AV PROCESS	9
2.1 ARRANGERING.....	9
2.1.1 <i>Psalm 138 Jesus, du mitt liv, min hälsa</i>	9
2.1.2 <i>Psalm 246 Här en källa rinner</i>	12
2.1.3 <i>Psalm 148 Jesus Kristus är uppstånden</i>	15
2.1.4 <i>Sammanfattning</i>	17
2.2 INSPELNING MED FÖRSAMLING.....	17
2.2.1 <i>Rummets och testförsamlingens förutsättningar</i>	17
2.2.2 <i>Inspelningen</i>	18
3. SAMMANSTÄLLNING AV ENKÄTSVAR	20
3.1 PSALM 138.....	24
3.2 PSALM 246.....	25
3.3 PSALM 148.....	26
3.4 SAMMANFATTNING.....	26
4. DISKUSSION	28
4.1 DISKUSSION AV ENKÄTRESULTATEN.....	28
4.2 JÄMFÖRELSE HARPA – ORGEL.....	29
4.3 FELKÄLLOR OCH FÖRBÄTTRINGSPOTENTIAL.....	30
4.4 FÖRSLAG PÅ FRAMTIDA FORSKNING.....	31
4.5 SLUTORD.....	31
REFERENSER	33
BÖCKER.....	33
NOTUTGÅVOR.....	33
BILDER.....	33
BILAGOR	34
NOTER OCH DOKUMENT.....	34
INSPELNINGAR.....	34

1. Inledning

1.1 Bakgrund

*”Lovsjung Herren med harpa,
med harpa och lovsångsljud”¹*

Denna uppmaning från en av Bibelns sångböcker formulerar min ingång i detta examensarbete väl. Min konstnärliga gärning har hittills i hög grad präglats av såväl lovsångsljudet från en sjungande församling i kyrkan som av att harpa varit mitt huvudinstrument. Jag har en längtan efter att kombinera dessa båda delar av mitt musicerande och tror att de kan befrukta och utveckla varandra.

I kyrkan finns en livlig diskussion om hur musiken bör vara. Det kan handla om olika genrer, stilar, körens funktion, församlingens funktion och vilka instrument som bör användas. I Svenska Kyrkan, där jag har min huvudsakliga konstnärliga gärning, är orgeln ofta en så självklar del i gudstjänsten att församlingssång utan den är otänkbart. Ändå har kyrkan en månghundraårig tradition innan orgelns tid. Under vissa tider har till och med alla instrument utom rösten varit i det närmaste förbjudna att använda i kyrkan. Även om mitt musicerande idag huvudsakligen består av orgelspel tycker jag det är intressant att pröva andra instrument och andra musikaliska uttryck än de som är dominerande i kyrkan.

För mig har det alltid varit något speciellt med den gemensamma sången i den kristna gudstjänsten. När en kristen församling blir ”ett hjärta och en själ” och samfällt proklamerar sin tro och hängivenhet till Gud rör det vid mig på djupet. En brokig skara människor med olika röster förenas och sjunger som *en* röst. Det är i hög grad detta som drivit mig till att vilja verka som kyrkomusiker; jag vill förvalta och vidareutveckla en församlings gemensamma sång.

¹ Psaltaren 98:5, Svenska Folkbibeln 2015.

Jag har vid några tillfällen haft möjlighet att spela harpa i kyrkan på gudstjänster och då prövat att ackompanjera församlingens sång med den. Ofta får jag då många positiva kommentarer, troligen mycket på grund av att det är ett ovanligt instrument i Sverige överlag liksom i kyrkan. Men jag tror också att harpans klang kan bära på en dimension som andra instrument inte har. Särskilt inspireras jag av harpans stora plats i Bibeln vilket är synnerligen relevant i en kyrkomusikalisk kontext. Ordet harpa nämns mellan 15–30 gånger beroende på hur man översätter.² Givetvis är det stor skillnad mellan dåtidens harpor och dagens moderna harpor, och vi kan inte idag veta hur det lät till exempel när David spelade för att trösta kung Saul. Men det beskrivs att han spelade harpa, liksom även gudstjänsterna i templet och andra uttryck för tillbedjan och musik beskrivs med harpor. Vi kan också vara säkra på att de inte använde orglar i dessa sammanhang då de ännu inte uppfunnits.

Idag är det mycket ovanligt med harpospel i kyrkans gudstjänster. Jag hoppas att detta arbete kan bidra med kunskap och möjliga sätt att använda harpan i församlingssångackompanjemangsfunktion. Åtminstone längtar jag efter att själv få använda mitt harpospel på nya och förfinade sätt i församlingssångens tjänst.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att finna lämpliga sätt att med harpa ackompanjera församlingssång. Utgångspunkterna är att finna sätt som är idiomatiska för harpan som instrument, men som också tillgodoser den sjungande församlingens behov av stöd från ackompanjemanget.

Detta görs utifrån följande frågeställningar:

² Bland de instrument som omnämns på hebreiska i Gamla testamentet finns några olika i gruppen ”knäppta stränginstrument”. Hur dessa bäst betecknas på svenska är omdiskuterat, vissa översättningar använder ordet lyra mer frekvent och andra använder harpa mer frekvent. För en utförligare förståelse av bibelns instrumentbeteckningar på grundspråket hänvisar jag till Braun, J. (2006). *On Jewish music : Past and present*. Frankfurt am Main: Peter Lang. s.42-50

- På vilka sätt kan jag spela harpa för att det ska vara bekvämt för en församling att sjunga till?
- Vilka musikaliska parametrar i arrangemanget har funktionen att ge klangligt stöd och vilka har funktionen att ge sångglädje och inspiration?
- Hur gestaltas ett arrangemang som hämtar sin inspiration från den klassiska repertoaren för harpa respektive sättet orgeln vanligen används i funktionen att ackompanjera församlingssång?
- Vilka problem och möjligheter har harpan i förhållande till orgeln med avseende på deras respektive idiomatik?
- Hur förändras upplevelsen av en sång vid ackompanjemang av harpa respektive orgel?

En avgränsning i arbetet är att inte behandla preludiering och improvisation. Denna vanligt förekommande del i det liturgiska orgelspelet skulle också kunna få en motsvarighet inom harpospel men det får lämnas som ett framtida forskningsfält.

1.3 Teoretisk anknytning

1.3.1 Församlingssång

Det blir här nödvändigt att definiera några begrepp som får betydelse för arbetet. Jag vill börja med begreppet församlingssång. Per Högberg ger en definition i sin doktorsavhandling som beskriver det väl: ”församlingens gemensamma vokala medverkan i gudstjänstens sång”³. Det är allsång men den har en bestämd plats och funktion i den kristna gudstjänsten.

I denna församlingssång är det vanligt att man sjunger *psalmer*. Där detta begrepp i vissa sammanhang kan syfta uteslutande på sångtexter från bibelboken Psaltaren brukar det i svensk kontext beteckna de sånger som finns i Den Svenska Psalmboken. Begreppet *koralt* är

³ Högberg, Per (2013). *Orgelsång och psalmspel - Musikalisk gestaltning av församlingssång*. s. 39

tätt sammankopplat med psalmen och den vanliga definitionen i Sverige är att *psalm* betecknar texten medan *koral* betecknar dess melodi.⁴ En *koralsats* är den i Svenska Koralboken vanligt förekommande fyrstämmiga satsen. Det är dock ofta vanligt att ordet psalm även inräknar melodin och begreppen koral och psalm är ofta utbytbara.

1.3.2 Orgeln som psalmackompanjör

I Svenska Kyrkan är det väldigt vanligt att församlingssången leds och ackompanjeras med orgeln som instrument och att organisten spelar den fyrstämmiga satsen ur Den Svenska Koralboken. Detta går tillbaka på den Haeffnerska koralboken från 1819. Haeffner formulerade det såhär i förordet till sin korالبok: ”Hvarje Melodi är satt fyrstämmig, emedan den först derigenom erhåller en bestämd harmoni. Dock bör noga märkas, att hvar och en af dessa stämmor är för Sång beräknad, och sjelf utgör en egen sång eller melodi, som med andra öfverensstämmor. Ty en Choral är till sitt väsende Sång och ej ett Orgelstycke...”.⁵ Det är alltså tänkt att sången och texten ska vara i fokus och om någon spelar på orgeln ska den härma en sjungande kör.

Denna idé och vision kring orgelspelet har levt vidare och utvecklats av flera på senare tid. Hans Davidsson förespråkar i antologin *Spela Sjungande!* att klangen ska vara vokal och få den enskilde gudstjänstdeltagaren att känna sig som en del i en större kör.⁶ Målet är att skapa en klang som församlingen kan vila i och omslutas av, med stor fyllighet och relativt stark och djup basstämma. Detta sker bland annat genom att orgeln är uppbyggd med flera register (en uppsättning pipor med en pipa för varje tangent) som kan kombineras och klinga tillsammans. Organisten kan alltså med varje tangent få flera pipor att klinga samtidigt. Registren kan klinga i samma oktav men det är också vanligt med register som klingar en eller två oktaver ljusare än tangentens normala tonhöjd så att flera oktaver kan klinga samtidigt, fortfarande

⁴ Högberg, s. 33

⁵ ur ”Före- tal” i Hæffners Choralbok, daterat 1 Dec. 1819, s. I

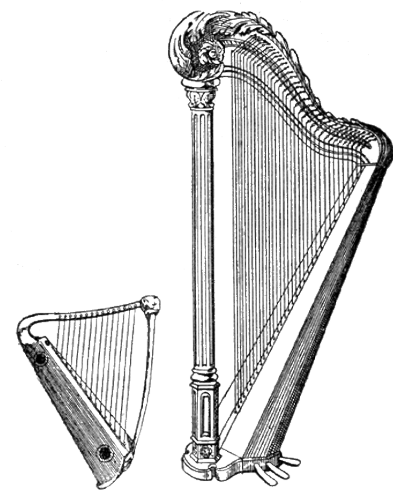
⁶ Hans Davidsson m.fl., *Spela sjungande! – om orgelspelets möjligheter att utveckla församlingssången*, Gehrmans musikförlag, Stockholm, 1989, s.91

från samma tangent. Detta ihop med en klangfärg som efterliknar den mänskliga rösten kan förhoppningsvis skapa illusionen av en körklang.

I själva orgelspelet är det viktigt att spela på ett sätt som gör att alla i rummet känner en gemensam puls och därigenom kan sjunga tillsammans. Det är på orgeln i detta avseende viktigt att släppa upp tangenten i rätt tid eftersom orgelns pipor klingar så länge organisten trycker ner tangenten. De harmoniska skiftningarna är också viktiga för att känna musikens puls.

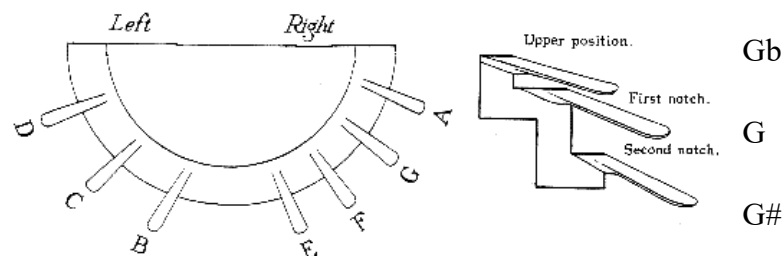
1.3.3 Harpan som instrument

Harpan har mycket gamla rötter och är nära besläktad med lyran. Tonerna bildas genom att harpisten plockar strängarna med fingertopparna. Till skillnad från orgeln dör harpans ton ut relativt snabbt efter att harpisten knäppt på strängen. Hur länge en ton klingar beror på många saker som strängens längd och tjocklek. I regel klingar bassträngarna under mycket längre tid än diskantsträngarna. Vill harpisten avsluta strängens vibration innan den av sig självt klingar ut måste det göras med händerna eller fingrarna på de strängarna som önskas dämpas.

Figur 1. Harpor i olika storlekar.

Den typ av harpa som jag använder är en pedalar harpa och är den typ som är vanligast förekommande inom klassisk konstmusik. Harpan är i grunden diatoniskt stämd med sju strängar på en oktav. För att kunna spela i alla tonarter och ha tillgång till samtliga tolv toner i den kromatiska skalan utvecklades under 1800-talet ett system med pedaler som kan förkorta strängarna och på så vis ändra tonhöjden. Förkortningen sker i två steg där de i sitt mittersta läge är

Figur 2. Schematisk bild över harpans pedaler sett "uppifrån" (till vänster) och en enskild pedal inzoomad (till höger)

neutrala/återställda, i det övre läget sänkta en halvton och i det nedre läget höjda en halvton. Exempelvis kan G-strängarna ändras till både Gb och G# (se figur 1).

Harpan är ett instrument som kan spela både melodi och harmonik. I den bemärkelsen liknar det ett piano. I solorepertoaren är harpan alltså inte beroende av andra ackompanjemangsinstrument utan harpisten kan ackompanjera sig själv.

Oavsett vilket sammanhang en harpa används är det mycket vanligt att den spelar ackord. På harpa spelar man aldrig med lillfingret vilket gör att man har fyra tillgängliga fingrar i varje hand. Varje hand når dock ett större omfång toner än vad som nås på ett klaviatur. Avståndet för en oktav på klaviaturen är lika stort som för en decima på harpa. Harpister med stora händer kan nå ännu längre, ibland så mycket som en oktav plus en kvint. Detta påverkar förstås hur man spelar och skriver ackord även om det i mångt och mycket liknar hur man spelar ackord på piano. Det som verkligen kännetecknar ackordspel på harpa är att spela *arpeggio*, det vill säga att man bryter ackordet. Det italienska ordet betyder till och med ”som på harpa” vilket säger något om hur vanligt det är att spela arpeggion på harpa. Det kan antingen vara att man byter ett ackord snabbt eller att man spelar det brutet som en komppfigur.

1.4 Tidigare forskning

Mig veterligen finns ingen forskning om församlingssång i relation till harpospel. Det finns dock en hel del som behandlar och belyser församlingssång på olika sätt. Två exempel från senare tid är Per Högbergs doktorsavhandling *Orgelsång och psalmspel – musikalisk gestaltning av församlingssång* och Erika Bombs examensarbete *Kanske Försent för Edelweiss men definitivt hög tid för Trygga räkan! - En undersökning kring metoder ämnade att stimulera församlingssång*.

1.5 Metod och material

Min arbetsmetod kommer ha tre olika delar. I den första delen kommer jag arbeta fram arrangemang av koraler för harpa. Detta sker genom att analysera harprepertoar och låna

lämpliga idiomatiska stilfigurer samt genom att analysera och omformulera *Koralbokens* satser till att passa bättre för harpan.⁷ Dessa arrangemang kommer som del två i arbetet framföras med en sjungande församling. Det sista steget blir att de sjungande får svara på en enkät om upplevelsen av att sjunga till harpa.

Sångmaterialet som jag valt att utgå från är psalmer som finns i *Den svenska koralboken* och är följande:

- Sv Ps 138 *Jesus, du mitt liv min hälsa*. Denna koral går i B \flat -moll och 4/4-takt och härstämmer från svenskt 1600-tal.⁸ Melodin består nästan enbart av fjärdedelar utom vid frassluten där det är halvnoter. Detta gör att den blir jämn och slätstruken vad avser rytmen. Tonhöjderna är dock inte så släta utan melodin innehåller ganska många och ganska stora språng. Omfånget är en liten decima från lilla b till tvåstrukna d. Texten handlar om Jesu död på korset och vad den betyder för oss idag.
- Sv Ps 246 *Här en källa rinner*. Denna koral går i D-dur och 3/4-takt och härstämmer från engelskt 1800-tal.⁹ Rytmen är även här ganska jämn men blir inte lika statisk då de tre fjärdedelarna i takten som grund är uppdelade 2+1, halvnot plus fjärdedel. Melodins omfång är en oktav från ettstrukna d till tvåstrukna d. Texten handlar om En vattenkälla som rinner fram vilket i kristen tro kan vara en symbol för många saker såsom Guds kärlek eller den Helige Ande.
- Sv Ps 148 *Jesus Kristus är uppstånden*. Denna psalm handlar om att Jesus uppstått från döden och är komponerad av Philip Paul Bliss år 1876.¹⁰ Den går i F-dur och 3/4-dels takt. Ett karaktärsdrag för sången är att tredje slaget i takten genomgående består av punkterad åttondel följt av en sextondel. Punkteringen blir väldigt pregnant och

⁷ *Den svenska koralboken band 1, 1–325*, Stockholm: Verbum, andra upplagan, 2003. Nr

⁸ Ibid. Nr. 138

⁹ Ibid. Nr 246

¹⁰ Ibid. Nr 148

upptakten uppmuntrar till glädje och att sjunga trimuferande. Omfånget är från ettstrukna c till tvåstrukna d.

Jag kommer även använda en del harprepertoar, främst följande stycken. Det är tre stycken som är mycket välkända för varje harpist på högre nivå:

- *La Source* Opus 44 av Alphonse Hasselmans. En konsertetyd, det vill säga en teknikövning men som lämpar sig för konsert då den förutom teknisk svårighet även klingar väl i både melodi och harmonik. Hasselmans var själv harpist.
- *Impromptu* Opus 86 av Gabriel Fauré. Ett större solostycke för harpa som är mycket ”harpistiskt” skrivet. Innehåller tre olika teman som varieras och utsmyckas genom styckets gång. Inledningen är en sorts koral.
- *The Minstrel's Adieu to His Native Land* av John Thomas, som var Drottningen av Englands hovharpist kring förra sekelskiftet.¹¹ Detta stycke i Ab-moll är av typen tema med variationer. Inledningen presenterar temat i en sorts koral och därpå kommer temat i fyra variationer innan temat återkommer på slutet.

Vid inspelningen kommer jag att använda en Zoom H6 som inspelningsapparat och dess inbyggda stereomikrofon för att spela in församlingssången. Till den kopplar jag en CM3-mikrofon riktad mot harpan. Harpan jag använder är av märket Lyon&Healy och modellen heter Style 23.

¹¹ Thomas John, *Welsh Melodies for the Harp: no. 12 The Minstrel's Adieu to His Native Land*, Edwin Ashdown 17492, London

2. Beskrivning av process

2.1 Arrangering

Den första delen av min process bestod av att arrangera de valda psalmerna för harpa. De tre psalmernas olika karaktär ledde till att jag hade ganska olika tillvägagångssätt i framtagandet och valet av ackompanjemang.

2.1.1 Psalm 138 Jesus, du mitt liv, min hälsa

138 Jesus, du mitt liv, min hälsa Text: E Homburg 1653, E Norenius 1675, J A Hellström 1979
Musik: Svensk 1676 138

1 Je - sus, du mitt liv, min hä - sa, Je - sus, du för mig är död. För att mig från mörk - ret
2 Du, min Je - sus, mäs - te hö - ra små - del - ser och hot och hän. Band och bo - jor fick du
3 Du fick li - da kval och pi - na, tör - net gav dig dju - pa sår. För att lä - ka så - ren
*4 Nu dig tac - kar allt mitt hjär - ta, Je - sus, för din bitt - ra nöd, för din äng - est, för din

Notexempel 1. Inledningen av psalmen i koralbokens arrangemang (Den svenska koralboken band 1, nr 138)

Det första jag gjorde med denna psalmen var att spela den fyrstämmiga satsen i koralboken (notexempel 1) på harpa på liknande sätt som jag skulle spelat på orgel.¹² Jag kunde snabbt konstatera att det varken lät polyfont eller transparent. Det var svårt att urskilja både melodi- och baslinje och det lät snarast som att man spelade en följd av ackord vilka inte tillät harpan att klinga ut ordentligt.

För att bredda klangen och få tydligare bas och melodi prövade jag dubblera dessa stämmor, det vill säga att spela dem i oktaver. Melodin oktaverad upp och basen oktaverad ner. Detta liknar att på orgeln lägga till register som klingar i olika oktaver, djupare bas för basen och

¹² *Den svenska koralboken band 1, 1–325*, Stockholm: Verbum, andra upplagan, 2003

ljusare för de övriga stämmorna. Därefter fyllde jag i övriga ackordtoner, det vill säga koralbokens alt- och tenorstämman, i högerhanden. På så vis fanns det möjlighet att spela en tydlig och kraftfull bas, melodin fick en tydlighet och dessutom fanns det en fullständig harmonik (se notexempel 2).

1. Je - sus, du mitt liv, min hä - sa, Je - sus, du för mig är
2. Du, min Je - sus, mås - te hö - ra små - del - ser och hot och

Notexempel 2. Psalm 138 enligt koralbokens harmonisering men med dubblerad melodi och bas.

Jag var någorlunda tillfredsställd med denna klangbild men för att få det att bli ännu större klang och mer harpistiskt hämtade jag inspiration från Faurés Impromptu (notexempel 3). Inledningen av det stycket är som en koral med en homofon sats och mycket breda ackord. Jag fann också likheter mellan Faurés koral och Psalm 138 i det att melodin har en jämn fjärdedelsrytm, tonhöjden ändras på nästan varje slag samt att melodin innehåller stora språng. Det mest intressanta var ackordläggningen. Åtta toner spelas på varje slag och de flesta ackord omfattar att vänsterhanden måste sträcka sig en decima.

Allegro molto moderato ♩ = 76
ff
arpegg. sempre
Cb

Notexempel 3. Inledningen till Faurés Impromptu (Fauré Gabriel, Impromptu Opus 86, sida 2, Edition Peters 9485, Leipzig 1975)

Je - sus, du mitt liv, min hä - sa, Je - sus, du för mig är död.
A#

Notexempel 4, Ackordläggningen i Faurés Impromptu överförd på psalm 138

Vid ett försök att skriva likadant för psalm 138 blev resultatet det som synes i notexempel 4. Det problem jag upptäckte med detta var det stora behovet av dämpning. För att få en tydlig baslinje där de harmoniska förändringarna hördes behövde jag dämpa bort toner vid byte av ackord. Exempelvis behövde jag redan vid växlingen från b-moll till e-moll vid det tredje ackordet dämpa bort tonerna B, D och F# i stora oktaven för att det inte skulle bli ett grötigt kluster i basen. De ljusare tonerna dog ut mycket snabbare och orsakade inga problem. Däremot var det mycket svårt att hinna med att både spela och dämpa i passagen ”Jesus, du för mig är död”. Här växlar harmoniken på varje fjärdedel. För att spela det i det tempo jag planerat bedömde jag att det skulle krävas väldigt mycket övning och att det kanske ändå inte skulle låta bra. Således valde jag att göra en förenkling där den harmoniska pulsen blev lägre. Jag frångick i detta läge koralbokens harmonik men fann att det motiverades utifrån att kunna

Notexempel 5

få en fylligare klangbild med mera bas utan att göra det alltför svårspelat. Detta blev en version jag valde att hålla fast vid (notexempel 5). Den innehöll förvisso fortfarande de tekniskt utmanande momenten i att dämpa, men på en mer rimlig nivå.

För att få en ännu mer harpistisk variation hämtade jag inspiration från John Thomas stycke *Minstrels Adieu to His Native Land* som består av ett tema och variationer. Den fjärde och sista variationen består av snabba uppåtgående 32-dels arpeggion. En liknande variation finns

Notexempel 6. Det arrangemang jag valde att använda för vers 3

i Faurés Impromptu och är ett väldigt harpistiskt sätt att spela. Jag testade att göra på liknande sätt och att lägga melodin i basen och spela ackord utifrån den tonen. 32-delarna blev dock lite för snabba och det lät nästan bara som att jag spelade brutna ackord när tempot var uppe i ett tempo som lämpade sig för sången. Därför ändrade jag så att det blev 16-dels trioler istället. Resultatet blev en mycket harpistisk variation som skapade snygg kontrast (se notexempel 6)

Som helhetsgestaltning av psalmens fyra verser valde jag att spela de första två verserna med grundversionen där det endast var oktaver i basen (notexempel 2). I vers tre spelade jag melodin i basen med 16-dels trioler (notexempel 6) och i sista versen spelade jag den mycket fyl- liga Fauré-inspirerade versionen av koralnsatsen (notexempel 5).

2.1.2 Psalm 246 Här en källa rinner

246 Här en källa rinner

Text: W Cowper 1772, Betty Ehrenborg-Posse 1854,
E Linderholm 1920
Musik: Engelsk 1800-talet

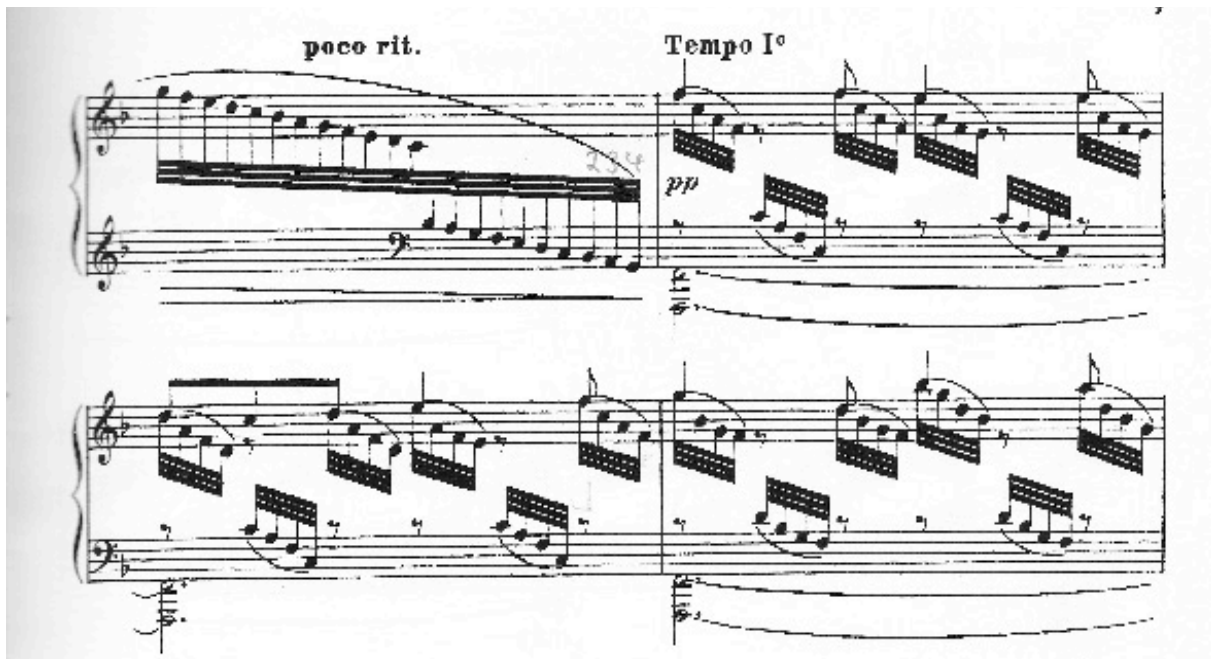
246

1 Här en käl - la rin - ner, säll den hen - ne fin - ner! Hon är djup och klar, gömd, men up - pen - bar.
2 An - dens törst hon släc - ker och i hjär - tat väc - ker frid och stil - la ro, kär - lek, hopp och tro.
3 Ja, ut - i dess flö - den gi - ves bot mot dö - den: i dess fris - ka flod blir min vil - ja god.
4 Du Guds kär - leks käl - la, du skall e - vigt väl - la, e - vigt häl - so - sam skall din flod gå fram.

Notexempel 7. Psalmen i koralbokens arrangemang (Den svenska koralboken band 1, nr 246)

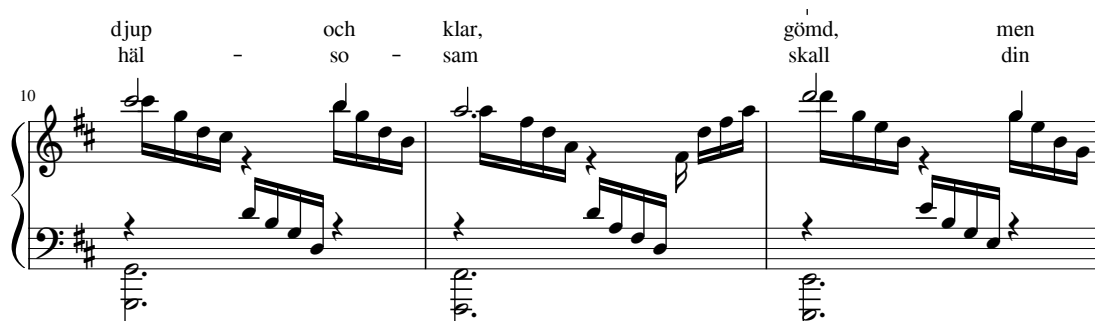
Tidigt i processen gjorde jag kopplingen mellan psalm 246 och Hasselmans stycke *La Source*. *La Source* är franska och betyder just ”källan”. I stycket finns det långa bastoner och en tydlig melodilinje. Utifrån melodin flödar sedan 32-delar i fallande arpeggios på ett nästintill porlande sätt. Alltså är det ett musikaliskt sätt att beskriva en källa som rinner fram. Stycket går i 6/8-takt medan psalmen går i 3/4-takt. I mina öron är det dock i detta fallet inte någon större skillnad i känsla. Psalmen har relativt långa notvärden vilket gör att den mår bra av att man känner pulsen på den punkterade halvnoten så att fjärdedelarna mest blir en underdelning. *La Source* å sin sida pulserar på punkterad fjärdedel på ett ganska jämnt sätt. Det som är den utmärkande rytmiska figuren för både psalmen och *La Source* är att grupperna om tre slag är grupperade 2+1. Det vill säga att psalmen har halvnot plus fjärdedelsnot och *La Source* har

fjärdedel plus åttondel. Efter visst övervägande valde jag att behålla psalmens taktart och låta styckets 32-delar bli 16-delar istället.

Notexempel 8. Utdrag ur *La Source* som visar huvudtemat och ackordfiguren som karaktäriserar stycket. (Hasselmans, Alphonse, *La Source – étude pour harpe Opus 44*, sida 9 Durand Edition Musicales 5527, Paris)

La Source är också skrivet som en etyd och melodin är utformad för att man alltid ska kunna spela nedåtgående arpeggios. Melodin innehåller endast fjärdedelar och åttondelar. Psalm-melodin är inte lika regelbunden. Även om grundstommen i melodin är halvnoter och fjärdedelar förekommer det både punkterade halvnoter och åttondelar. Detta ledde till vissa utmaningar när jag försökte anpassa mönstret från *La Source* till psalmens melodi. Vid de

Notexempel 9. Figuren från *La Source* överförd på psalm 246

punkterade halvnoterna gjorde jag så att det tredje slaget istället fick ett uppgående arpeggio, till exempel på tredje slaget i takt 11 (notexempel 9). Vid melodins två åttondelar på tredje slaget i takt 12 valde jag att göra en förenkling av melodin så att det istället för en melism B-G endast blir ett G i melodin.

Harmoniken i detta arrangemang skiljer sig från koralbokens. Detta som en naturlig följd av att det måste vara samma ackord i hela takten när man ska förflytta vänsterhanden mellan bastonen och ackordet i mellanregistret.

16

2. An - dens törst hon släck - er och i hjär - tat väck - er
3. Ja, ut i dess flö - den giv - es bot mot dö - den:

24

frid och stil - la ro, kär - lek, hopp och tro.
i dess fris - ka flod blir min vil - ja god.

Notexempel 10. I princip koralbokens sats men med dubblerad bas.

Jag gjorde också en version som följer koralboken men där jag förändrat på ett liknande sätt som jag gjorde för psalm 138 (se notexempel 10). Alltså spelade jag basstämman i oktaver i vänsterhanden och spelade melodin och övriga ackordtoner i högerhanden. Jag valde att inte dubblera melodin, dels för att testa om det påverkade sångbarheten i förhållande till psalm 138 och dels för att jag uppskattade den mjukare klangbild som framstod i kontrast till den andra versionen med rullande arpeggios. I arpeggio-versionen låg dessutom melodin i en ljusare oktav vilket gör att också melodins oktavskiftning skapar variation.

För att få en varierad version av helheten av psalmen valde jag att spela vers 1 och 4 med det Hasselmans-inspirerade kompet och vers 2 och 3 med versionen som efterliknar koralbokens sats.

2.1.3 Psalm 148 Jesus Kristus är uppstånden

148 Jesus Kristus är uppstånden Text: Ph P Bliss 1876, E Nyström 1893*
Musik: Ph P Bliss 1876 148

1 Je - sus Kris - tus är upp - stån - den! Sjung det ut kring värl - den all. Jord och him - mel nu må
2 Je - sus Kris - tus är upp - stån - den! Nu han kung - a - spi - ran bär. Han vid Fa - derns hög - ra
3 Je - sus Kris - tus är upp - stån - den! Dö - den nu sin udd har mist. Han som gra - vens bom - mar

Notexempel 11. Inledningen av psalmen i koralbokens arrangemang (Den svenska koralboken band 1, nr 148)
Denna psalms karaktär skiljer sig från de två andra och jag närmade mig den på ett helt annat sätt. Jag ville prova att spela mer fritt ackordsspel och valde att för denna psalm inte utgå från koralboken (notexempel 11) utan istället göra en egen, förenklad harmonisering. Melodin är starkt punkterad och pulsen ligger på varje fjärdedel i 3/4-takt. Jag valde att för denna psalm frigöra melodin i högerhanden och spela ackompanjemang i vänsterhanden. Detta för att kunna frigöra och tydliggöra melodin.

F C/E

Je - sus Kris - tus är upp - stån - den! Sjung det ut kring värl - den

Notexempel 12. Inledningen av psalmen i arrangemanget för harpa

När jag utformade ackompanjemanget var den viktigaste parametern att känna en stadig puls. Dessutom var det viktigt att höra harmoniken och få tillräckligt stor klang och volym. En vanlig komfigur som används inom både harpmusik och pianomusik är att spela bastonen, eventuellt i oktav, på starka slag och ackord i mellanregister på svaga slag. I tretakt blir det bas på slag ett och ackord på slag två och tre och vänsterhanden hoppar mellan bastonen och ackordet.

Ytterligare ett vanligt sätt att spela ackord är att bryta dem, som arpeggios. Till den andra versen spelade jag ett mjukt åttondelsarpeggio i vänsterhanden med nästintill identiskt tonmaterial som i den första versen.

2. Je-sus Kris - tus är upp - stån - den! Sjung det ut kring värl - den

Notexempel 13. Vers 2 i arrangemanget för harpa

I den tredje versen valde jag att släppa melodin helt och bara spela ackompanjemang. Jag vill fortfarande markera pulsen tydligt varför jag fortsatte spela en ensam baston på första slaget, inleda ett snabbt arpeggio på andra slaget, och avsluta arpeggiot med en något markerad höjdtan på tredje slaget. Detta blev ett mycket harpistiskt sätt att spela ackord men kräver att de som sjunger kan melodin mycket väl eller att den sjungs av harpisten eller annan musiker. Jag spelade dock melodins inledande upptakt för att markera för församlingen när sången skulle börja.

3.

Notexempel 14. Inledningen av sista versen av arrangemanget för harpa.

När jag spelade denna psalmen både under övning och vid inspelning hade jag bara den första versens version utskrivna i noter. Jag märkte att det var lättare för mig att spela dessa variationer utifrån endast ackordsanalysen än att läsa alla noterna. Särskilt den sista versen

upplevde jag notbilden som mer komplicerad än vad den egentligen är. Dessutom spelade jag under de två första verserna melodin i oktaver för att den skulle framträda tydligare och få en mer briljant klang som passade bra för psalmens karaktär. Detta valde jag dock att inte heller skriva i noterna då jag bedömde att det skulle försvåra notläsningen. I efterhand har jag skrivit ut ungefär hur jag spelade i de olika verserna men då detta inte är exakt noterat utan mer modeller för ackordläggning har jag valt att kalla detta för en skiss istället för ett arrangemang.

2.1.4 Sammanfattning

Jag har alltså utformat tre olika arrangemang av tre i grunden ganska olika psalmer.

Psalm 138 är en modifierad version av koralbokens arrangemang med en variationsvers som spelar uppåtgående arpeggios från meloditonen i basläge.

Psalm 246 är i vers 2 och 3 en något förändrad version av koralbokens arrangemang och i vers 1 och 4 en anpassning av stycket *La Source* till psalmens melodi.

Psalm 148 är i princip helt fristående från koralbokens arrangemang och bygger mer på ackordspel i vänsterhanden och melodispel i högerhanden. I sista versen släpper jag melodin och spelar bara utbroderad harmonik.

2.2 Inspelning med församling

En söndag i Buråskyrkan i Göteborg fick jag möjlighet att ackompanjera den gudstjänstfirande församlingen. Psalm 138 skulle sjungas i gudstjänsten och de som ville inbjöds att delta i en efterföljande session då samtliga tre psalmer skulle spelas in. Vid denna efterföljande session fick alla sångarna dessutom fylla i en enkät för att beskriva hur de upplevde sången och harpan.

2.2.1 Rummets och testförsamlingens förutsättningar

Buråskyrkan är byggd 1971 och är en så kallad småkyrka. Den har sittplatser för ungefär 200 personer och ett nästan kvadratisk rum med måtten 16,5 x 15,5 meter och 6 meter mellan golv och tak. Det är alltså en relativt liten kyrka med innertak av rödmålat trä, golv av svarta

skifferplattor och väggarna av vitmålat tegel. Rummets form och material gör att det finns viss efterklang, men akustiken är förhållandevis torr.

Testförsamlingen bestod av 17 personer och innehöll en förhållandevis stor bredd av människor. Samtliga var regelbundna gudstjänstdeltagare men i och med åldersspannet mellan ungefär 15 och 65 år kan de antas ha olika mängd erfarenhet av församlingssång. Det var dessutom en jämn spridning mellan män och kvinnor. Merparten av dem var mina vänner vilket skulle kunna påverka svaren i enkäten vilket diskuterar jag vidare i kapitel 4. Några var tämligen skolade amatörmusiker eller körsångare medan andra var mer ovana.

Figur 2. Harpans och mikrofonernas placering i rummet. Mikrofonerna inringade i rött.

2.2.2 Inspelningen

En mikrofon placerades centrerat framför församlingen, cirka 1,5 meter över golvet. Ytterligare en mikrofon placerades omkring en halv meter från harpan, riktad mot densamma. Figur 2 ovan visar harpans och mikrofonernas placering. Församlingen satt på de fem främsta bänkarna, det vill säga relativt nära harpan. Informanterna hade psalmböcker med melodin i notskrift samt texten.

Vid inspelningstillfället spelades ett kort förspel varefter psalmens samtliga verser sjöngs. Därefter fick informanterna fylla i enkäten för den psalm som sjungits innan nästa psalm spelades in. Detta för att de skulle ha ett färskt minne av den aktuella psalmen och undvika sammanblandning mellan dem.

Jag var inte helt nöjd med mitt eget spel under inspelningen. Min förberedelse- och övningstid hade varit alltför kort och jag kände mig inte tillräckligt trygg med noterna för att det skulle kännas bra. Dessutom hade jag på inspelningsdagen fått blåsor på flera fingrar vilket gjorde ont och störde spelet. Några gånger under inspelningen stakade sig mitt eget spel vilket jag också märker tydligt när jag hör inspelningarna i efterhand. Detta gäller särskilt psalm 138 men även några ställen i de andra psalmerna.

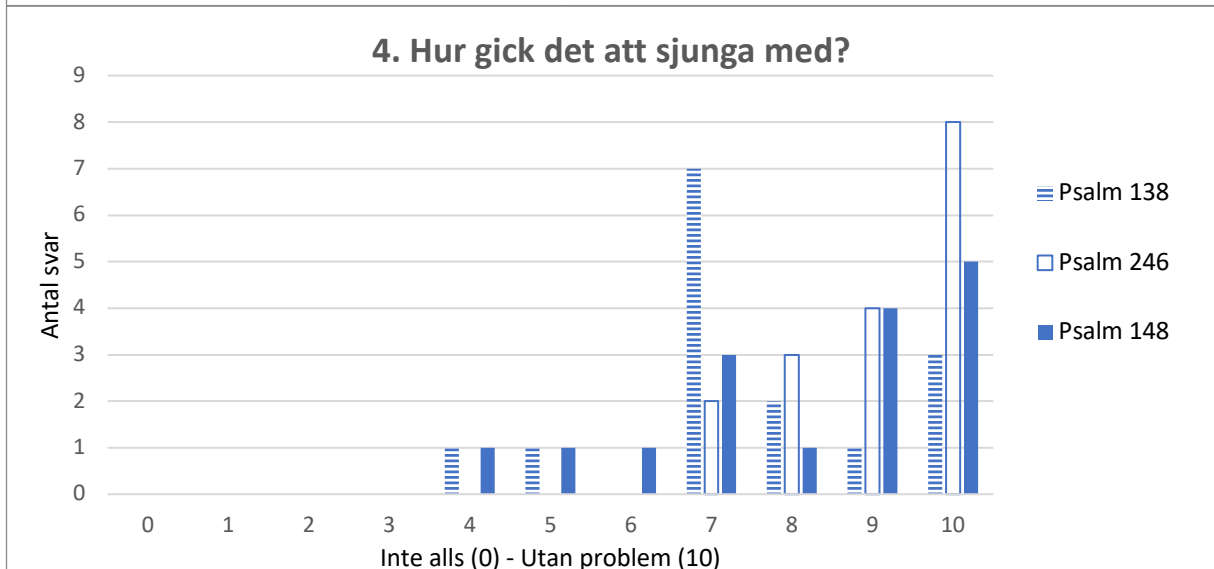
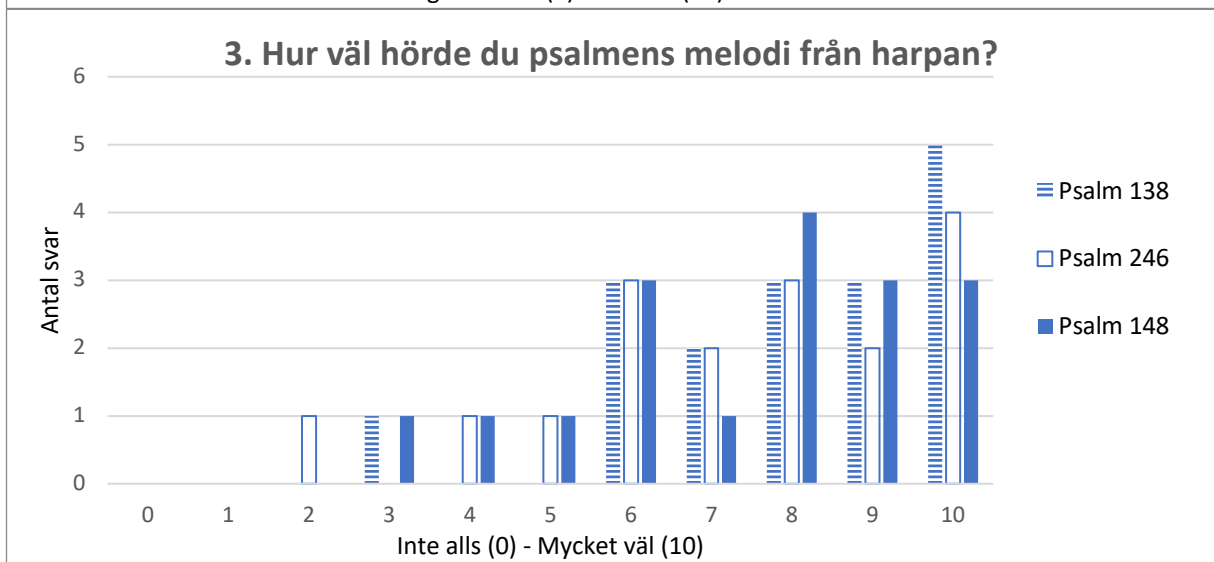
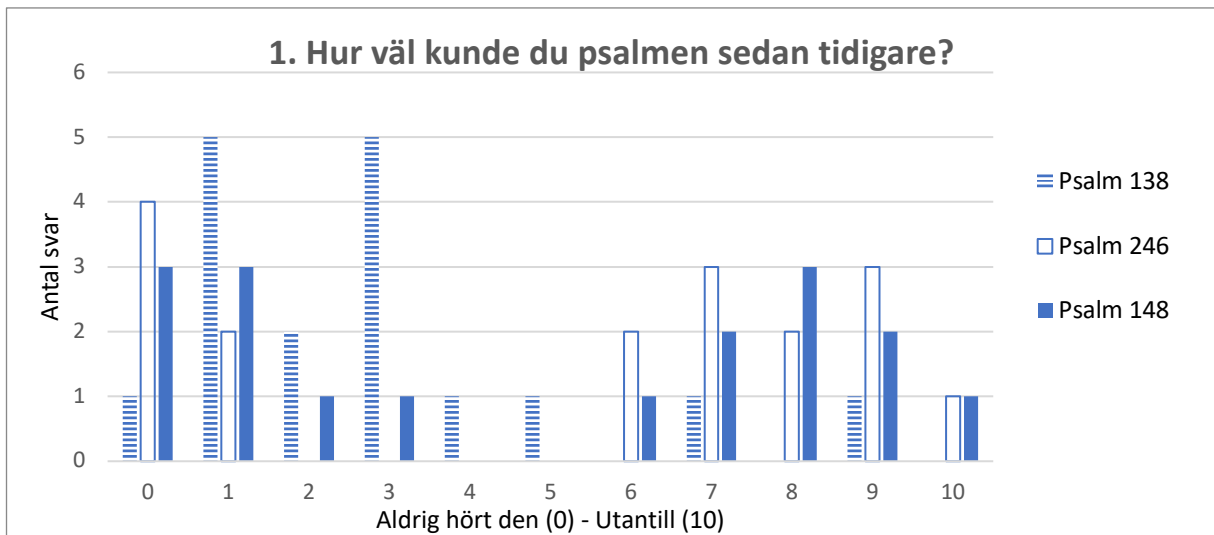
3. Sammanställning av enkätsvar

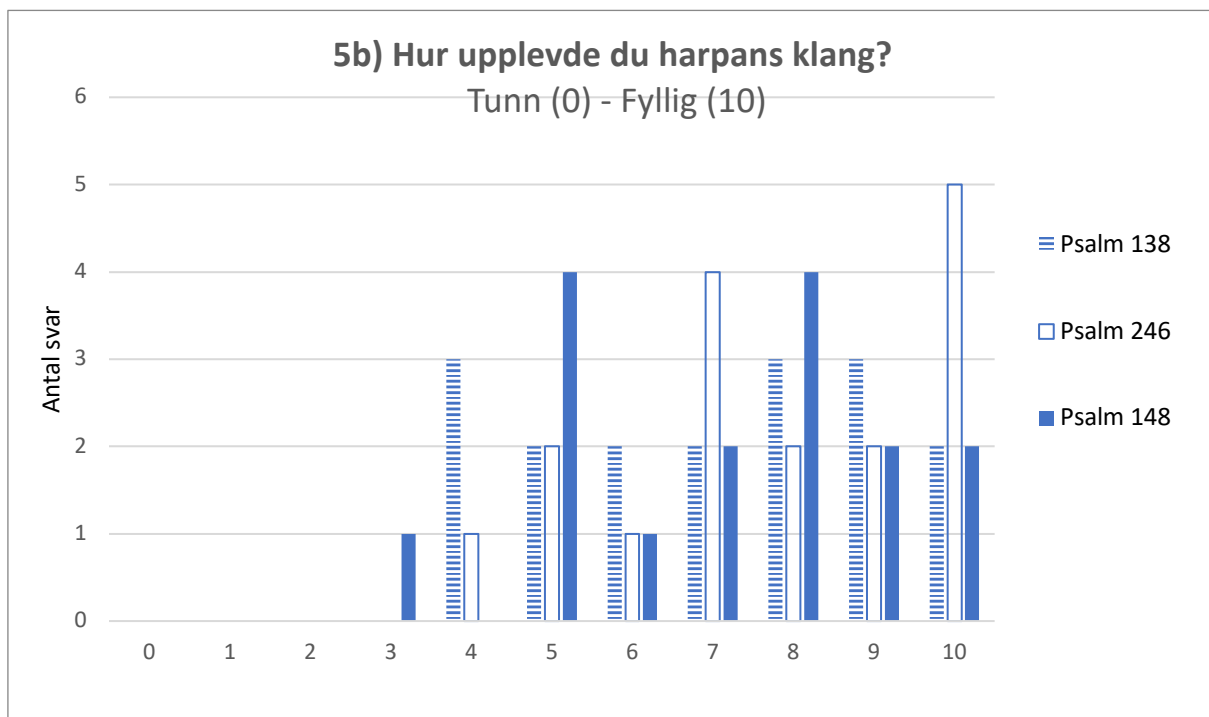
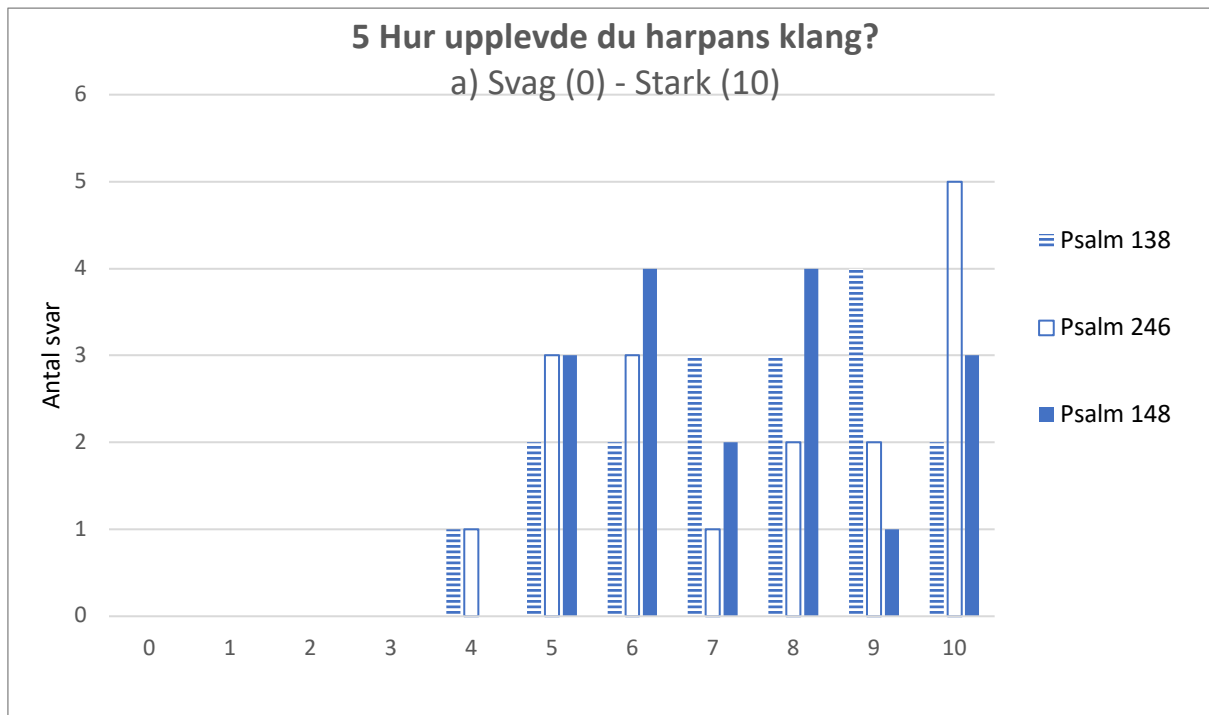
Enkäten (bilaga 4) innehöll sju frågor. Fråga 2, 6 och 7 besvarades i fritext och frågorna 1, 3, 4 och 5 besvarades genom att ange ett kryss på en ograderad skala. I efterarbetets sammanställning blev det nödvändigt att kvantifiera dessa kryss på en skala från 0-10 för att kunna sammanställa svaren till överskådlig statistik och diagram och därigenom försöka förstå den allmänna sångliga upplevelsen samt upplevelsen av harpackompanjemanget. Det fanns även möjlighet att skriva en kommentar vid varje kryssfråga. Fritextsvaren kompletterar statistiken och ger en större och djupare förståelse för individernas tankar.

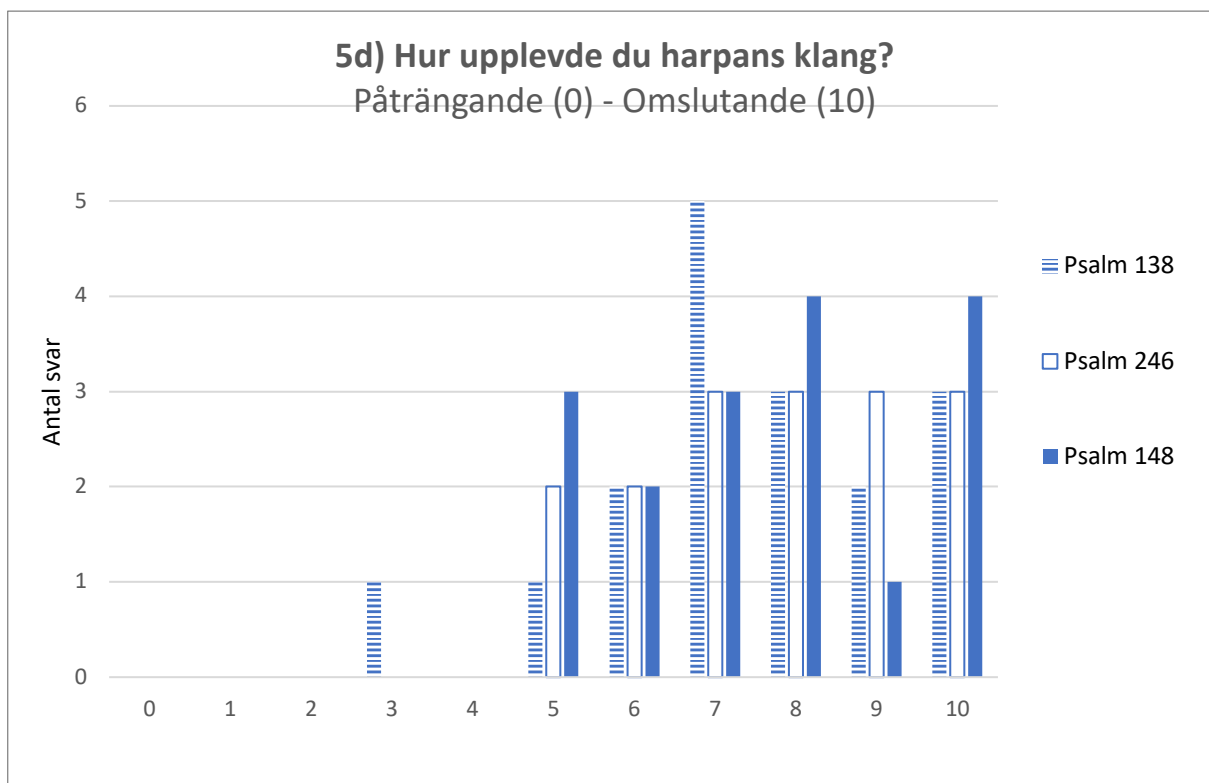
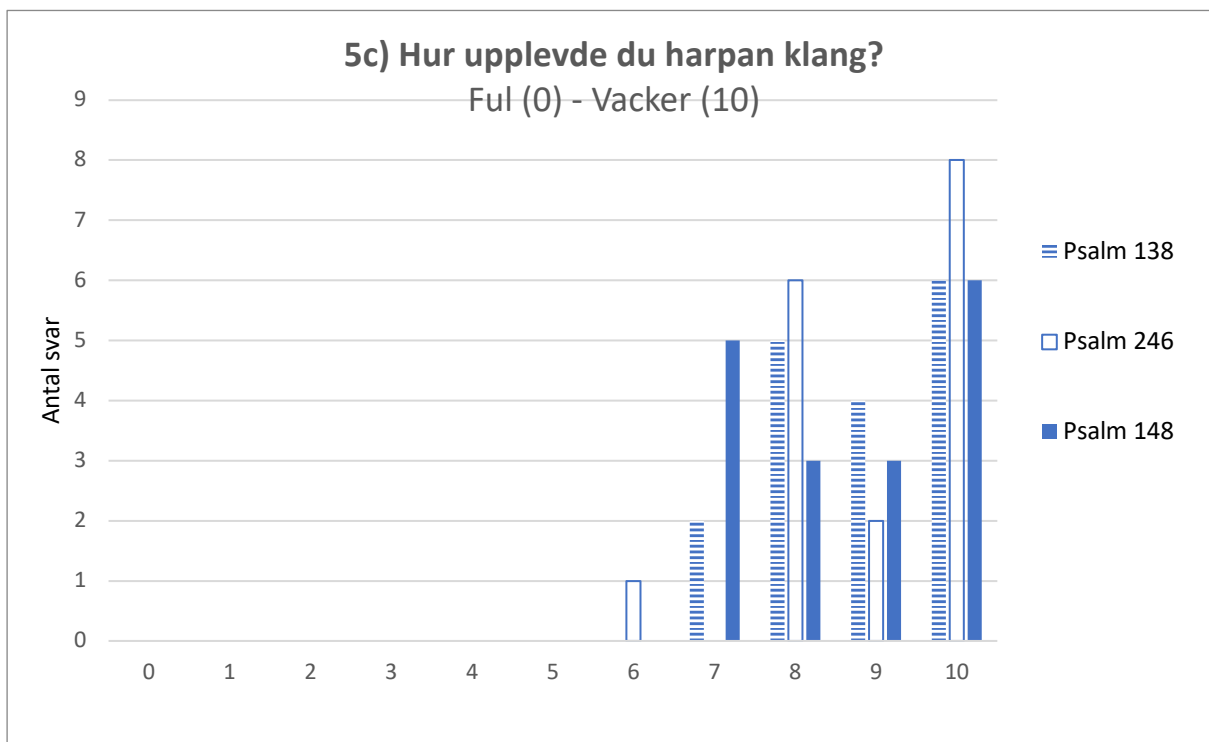
Frågorna utformades för att få svar på hur den sångliga upplevelsen var och för att få svar på mina för arbetet inledande frågeställningar. I de mer konkreta kryssfrågorna ville jag se om det fanns någon korrelation mellan sångbarheten (hur det gick att sjunga med) och faktorerna förhandskänedom av psalmen, om melodin hördes och hur klangen på harpan uppfattades. I viss mån hoppades jag också kunna få en uppfattning om kausalitet genom de kommentarer som informanterna hade möjlighet att lämna vid dessa frågor.

Fritextfrågorna hoppades jag skulle ge svar på mina frågeställningar ”Hur förändras upplevelsen av en sång vid ackompanjement av harpa respektive orgel?” och ”Vilka musikaliska parametrar i arrangemanget har funktionen att ge klangligt stöd och vilka har funktionen att ge sångglädje och inspiration?”

Här nedan följer en serie stapeldiagram som visar hur informanterna svarat på kryssfrågorna. Jag kommer kommentera dessa resultat under rubriken för respektive psalm och där även komplettera med utdrag ur fritextsvaren.

3.1 Psalm 138

Flera av enkäterna innehåller för denna psalmen kommentarer som ”svår sång”, ”svår psalm” och liknande. Majoriteten svarade också att de inte kunde den särskilt bra sedan tidigare vilket säkerligen också påverkar att de tyckte den var svår. Ändå upplevde många att det gick bra att sjunga med utan större problem. Det verkar också finnas en korrelation mellan att ha hört melodin väl och hur bra det gick att sjunga med. Någon svarade att de hörde melodin väl men ändå inte kunde sjunga med så bra, och någon annan svarade tvärtom att de kunde sjunga med relativt väl fastän de inte hörde melodin särskilt väl. De flesta har angett ett liknande värde för både fråga 3 och 4. Samtidigt blir det tydligt att en tydlig melodi inte är det enda som påverkar sängbarheten; medelvärdet för fråga 4 var något lägre än medelvärdet för fråga 3.

Av svaren på fråga 2 ”Hur förändrades din upplevelse av psalmen när den komrades på harpa?” är samtliga svaren positiva. Denna fråga var menad för dem som sjungit den tidigare, sannolikt ackompanjerad av orgel eller piano. Vissa beskriver att den musikaliska karaktären och känslan blev mer ”innerlig och spröd”, ”meditativ”, ”effektfullare” eller att det fanns ett ”underbart djup i musiken”. Andra beskriver att texten och sången framträdde på ett tydligare sätt. Någon uttryckte att det inte blev så stor skillnad. Ytterligare någon beskriver det som att ”resa i tiden” och att tankarna gick till Kung Davids tid i Bibeln.

Ett visst internt bortfall förekom vid fråga 4. Endast 15 av 17 svarade på denna fråga. Det skulle kunna antyda att två personer inte sjöng med utan endast lyssnade på harpspelet, eller så har de bara glömt att svara. Anledningen till bortfallet går tyvärr inte att fastställa

Flera av informanterna har kommenterat arrangemangets skifte vid vers 3. Många beskrev att det där blev svårare att höra melodin och därmed svårare att sjunga med, särskilt för dem som var obekanta med psalmen. I någon mening stjälpde detta ackompanjemang sången men det uppfattades också som vacker musik eller som att det hade effektfull kontrastverkan.

Det är en starkt övervägande del av testförsamlingen som upplevde klangen som både stark, fyllig, vacker och omslutande. Svaren var relativt jämnt utspridda mellan 5–10. Även här fanns det en korrelation svaren emellan. Någon svarade 10 på alla frågor medan någon annan höll sig runt 5.

Det är bara en person som har kommenterat att jag stakade mig i spelet vid några tillfällen. Övriga har förbisett detta eller så märkte de det inte. Detta kan mycket väl ha påverkat hur väl det gick att sjunga och kanske hade resultatet blivit än bättre vad gäller sången om mitt harpspel varit mer stabilt och felfritt.

3.2 Psalm 246

Denna psalm var för den aktuella församlingen betydligt mer välkänd än psalm 138 vilket framgår av fråga 1. Majoriteten svarade sju eller högre. Sex personer var dock mycket obekanta med psalmen men ändå hade samtliga informanter satt en sju eller högre på fråga 4. Det gick alltså bra för alla att sjunga med. Det var inte heller något internt bortfall för fråga 4 vilket skulle kunna antyda att alla sjöng med och att det gick bra.

Bland svaren på fråga 2 finns kommentarer som ”vackrare”, ”texten förstärktes”, ”Elegant och högtidlig känsla”, ”vattentemat/källan betonades”, ”fridfullare”. Samtliga kommentarer är positiva och det är intressant att många uppfattade de fallande arpeggiona som en bild för rinnande vatten.

Det är en klar majoritet som hörde melodin tydligt från harpan vilket är intressant då den hade kunnat drunkna i de ständigt pågående 16-delarna. Kanske var det lättare att höra melodin för de som på förhand visste hur den gick. Någon kommenterade att det hade varit skönt att få versionen jag spelade på vers 2 och 3 under den första versen för att lättare kunna påminnas om melodin. Detta är också intressant då melodin under dessa verser inte oktaverades och dessutom låg i ett förhållandevis lågt register. Ändå uppfattade denna personen melodin tydligt i detta läge. De höga oktaverna är alltså inte enda sättet för en melodi att framgå tydligt.

Känslan när jag läser mellan raderna i svaren är en nästan sprudlande glädje över att få sjunga denna psalm till harpa. Klangen upplevdes övervägande som både stark, fyllig, vacker och omslutande.

3.3 Psalm 148

Ungefär halva gruppen var välbekant med denna psalm sedan innan och för hälften var den obekant.

På fråga 2 var det flera som kommenterade att de brukat höra den i en mer ”kraftfull, mäktig och pampig” tappning när den spelats på orgel men att den blev mer ”stillsam”, ”lättsam” eller ”som en visa” på harpa. Någon tyckte den blev mer glädjefylld medan någon annan tyckte att det mäktiga och triumferande budskapet i texten inte riktigt kom till sin rätt. En annan tyckte att texten kom fram bättre och att klangen från harpan var ”väldigt fyllig”.

Den som satte en trea på fråga 3 har också kommenterat att melodin hördes särskilt dåligt ”vid ett slags ackompanjemang”. Detta tolkar jag som att personen inte hörde melodin vid tredje versen, då jag inte heller spelade melodin. Det är fullt naturligt att den hördes sämre då.

På fråga 6 finns det två motstridiga kommentarer. En person var överraskad av att harpan kunde låta så starkt och ensam ackompanjera sången så fantastiskt. En annan skrev att rösterna runtomkring tog över och att harpan inte hördes. Den senare skriver att det var ”just i denna sång” vilket antyder att harpan hördes bättre under de andra sångerna. Någon kommenterade att församlingen kom av sig när ”harpospelaren spelar fel, kommer av sig eller tvekar” och en annan kommenterade att ackompanjemanget i vers 3 stjälpde sången då det var svårt att höra melodin. Detta var samma person som satte en trea på fråga 3 som jag kommenterade ovan.

För de flesta gick det dock bra att sjunga med, endast tre personer svarade lägre än sju på fråga 4. Dock finns även på denna psalm ett internt bortfall, bara 16 personer har svarat på denna fråga liksom på fråga 5b. Det framgår inte heller varför detta bortfall uppstått, kanske har en person inte sjungit med.

3.4 Sammanfattning

Det är övervägande positiva ord om harpan vars klang upplevs som mycket vacker och mer fyllig och stark än vad de flesta hade väntat sig. I de allra flesta fall har informanterna satt ett

högre resultat på hur det gick att sjunga (fråga 4) än på hur väl de kunde psalmen innan (fråga 1) vilket verkar att ha hjälpts av att man kunnat höra melodin från harpan (fråga 3). Möjligtvis har också harpans klang ihop med ett välplanerat arrangemang kunnat bidra till att möjliggöra och inspirera till sång. Det finns åtminstone en korrelation mellan å ena sidan arrangemangets och harpans klang (fråga 3 och 5) och å andra sidan hur väl det gick att sjunga (fråga 4).

Upplevelsen av psalmerna förändrades för dem som sjungit dem tidigare. För psalm 138 och 148 blev det en något mjukare, mildare och mer stillsam karaktär och för psalm 246 framhövdes temat i texten, vattnet och källan, på ett nytt sätt. Några ger uttryck för att harpan överlag ger en mer fridfull och intim känsla än orgeln.

4. Diskussion

4.1 Diskussion av enkätresultaten

Det finns mycket positivt skrivet om harpan i enkäterna och många muntliga kommentarer efter inspelningen var också positiva. För de flesta gick det bra att sjunga med i psalmerna, även när de inte kunde psalmen sedan innan. Detta skulle kunna tyda på att harpan har en möjlighet att berika gudstjänstlivet och församlingssången. Jag tror också att variation i sig självt är något bra när det kommer till församlingssång. För en församlingsmedlem som kommer till kyrkan varje söndag och har sjungit en psalm 100 gånger kanske denne känner sig färdig med den, psalmen kan inte tillföra något mer. Men om den spelas på ett nytt sätt, med ett nytt instrument kanske texten kan få nytt liv. Antingen får man syn på en ny innebörd i texten, eller så blir man påmind om det man redan vet.

Det verkar vara viktigt för de ovana sångarna att höra melodin. Det blev svårt för dem när melodin blev otydlig eller uteblev. För de som redan kan melodin är det dock mer inspirerande när det händer något särskilt i ackompanjemanget. Detta märks särskilt vid vers 3 på psalm 148 och vers 3 på psalm 138 där melodin inte spelades lika tydligt eller inte alls. Inspirerande för vissa men begränsande för andra. Detta talar också för att församlingsmusicerandet behöver varieras för att tillgodose de många olika människorna däri och deras behov.

Utifrån enkäterna har jag inte kunnat fastställa vilka delar i ackompanjemanget som gett klangligt stöd då informanterna inte kommenterat så specifika saker. Jag har dock i mina arrangemang och mitt spelsätt försökt utgå från en fyllig och tydlig bas och försökt spela relativt starkt. Detta ser ut att ha gett resultat då de flesta upplevt klangen som förhållandevis starkt, fyllig och omslutande.

En faktor som påverkar hur bra det går att sjunga är också hur mycket personerna runtomkring sjunger. Om någon eller några i församlingen är tonsäkra kan det stärka dem som är osäkra. Församlingen drar med varandra som om det vore en lagsport. Detta tror jag också är en bidragande orsak till att det gick så pass bra för flertalet att sjunga med fastän de inte

kunde sången sedan innan. Några kanske också var hjälpta av notbilden i psalmboken men min bedömning är att de flesta inte var speciellt duktiga notläsare.

En sak som kan ha bidragit till den positiva responsen kring harpan är att flera av informanterna har en relation till mig antingen som vänner eller bekanta och vi brukar mötas i kyrkan. Det finns en social aspekt av att de kan ha velat göra mig glad genom att ge positiva kommentarer och beröm och kan ha undvikit att ge negativ kritik. Jag tror dock att detta är försumbart då det finns både positiva och negativa kommentarer i enkäterna och jag litar på att mina vänner är ärliga mot mig.

4.2 Jämförelse Harpa – Orgel

Harpan har aldrig på samma sätt som en orgel möjligheten att härma en kör. Klangfärgen är helt enkelt en annan. Det går dock att ifrågasätta om en orgel verkligen låter som en kör, den är ju snarare en flöjt-kör då tonalstringen i en orgelpipa liknar den som sker i en flöjt.

Hursomhelst är orgelns klang betydligt närmare människorösten än vad harpans klang kan vara. Men detta är inte nödvändigtvis av ondo. Det skulle kunna vara så att den bästa klangfärgen för ackompanjemang av sång inte nödvändigtvis måste likna sång. Kanske är det till hjälp att kunna höra något som skiljer sig från min röst när jag ska orientera mina stämband till rätt tonhöjd.

Harpan kan dock i sig själv aldrig få samma volym eller fyllighet i klangen som fyller en katedral som en orgel gör. Detta skulle med dagens teknik kunna kompenseras med att placera en mikrofon på harpan som förstärks i ett högtalarsystem. Volymmässigt är det görbart, men fylligheten i den akustiska orgelklangen kan man inte härma. Denna studie har i detta avseende varit tämligen begränsad. Försöket med församlingen gjorde i en relativt liten kyrka, med relativt få personer som dessutom satt relativt nära harpan. Med dessa förutsättningar upplevdes harpan överlag som ganska stark. I en större katedral och med en större skara sångare kan det mycket väl bli större svårigheter vad avser ljudstyrkan.

Å andra sidan har harpan kvaliteter som orgeln inte har. Till exempel har harpan en tydligare attack med ett mer perkussivt anslag. Detta kan hjälpa puls- och rytm-känsla vid församlingsång. Ett arpeggiokomp på harpa kan för en musikaliskt otränad människa vara hjälpsamt för att känna puls snarare än ett närmast stillastående ackord från en orgel. Att som instrumentalist förmedla en känsla av puls till lyssnare och sångare är en konst som kräver noggrannhet och det ligger inte endast i instrumentet. En harpist kan spela pulslöst och en organist kan spela mycket taktfast. Ändå tror jag att instrumenten kan skapa olika gynnsamma förutsättningar för att pulsen ska höras och kännas.

Till syvende och sist är det en fråga om tycke och smak. Hur vill man att församlingssången ska gestaltas? Svaret är kanske att det kan vara varierat och olika. Harpan är mycket annorlunda i sin klang gentemot orgeln och när det eftersträvas en mer intim, spröd eller fridfull karaktär på en psalm kunde harpan vara på sin plats. När det ska vara mer mäktigt eller pampigt är orgeln å sin sida överlägsen. Givetvis är detta en förenkling av instrumentens karaktäristik men min poäng är just att man kan göra på olika sätt.

4.3 Felkällor och förbättringspotential

Jag har under arbetets gång tänkt på några saker som jag hade gjort annorlunda om jag gjort om det. En del av dessa kan ha påverkat resultatet och känns därför relevant att beskriva.

De första gångerna jag spelade psalmer på orgel i gudstjänst med en sjungande församling var jag mycket nervös och gjorde många felspelningar. Detta har minskat med tiden och jag är nu mer trygg i det. Under inspelningstillfället i detta arbete fick jag en mycket liknande nervositets- och osäkerhetskänsla. Jag tror att detta kommer av att det finns en viss anspänning i att en grupp människor är i direkt förbindelse med mitt spel, att vi musicerar tillsammans. Jag är dessutom ovan vid att kompa en församling med harpa. Om jag skulle göra det mer skulle tryggheten sannolikt växa och felspelningarna minska. Ofta när jag spelar märker jag mina egna felspelningar men åhörarna märker inget. Dock blev det uppenbart i detta arbete att det märktes, dels när jag lyssnar på inspelningarna men också att någon har kommenterat det i enkäterna.

Enkäten (bilaga 4) kunde utformats med större omsorg. Dels hade det varit bättre att ha färdiga rutor att kryssa i 0-10 istället för de streck och kryss som jag sedan fick kvantifiera utifrån. Detta lämnade mycket tolkningsutrymme åt mig och minskar resultatets tillförlitlighet. Det hade också varit bra om man hade kunnat få svar och resultat för varje vers. Särskilt för de verser som var mer arrangerade. Nu blev svaren en sorts överslag över hela psalmen och det blev för mig svårt att veta vilka delar som var bra och vilka som var mindre bra i arrangemangen.

4.4 Förslag på framtida forskning

Församlingssång är ett område som det skulle kunna forskas mycket på. Det är ett komplext fält med många parametrar både inom och utanför musikens område. Denna begränsade studie kan omöjligt finna alla svar på hur man ska spela och göra. Hela detta fältet går att forska mycket mer i.

Några specifika saker som skulle kunna vara en fortsättning på detta arbete är att arbeta med förspel på harpa till psalmer, skrivna eller improviserade. Man skulle också kunna utforska harpans möjligheter i kyrkoum av olika storlek.

4.5 Slutord

Detta arbete har för mig utvecklat mina tankar och min konstnärliga praxis kring församlingssång. Givetvis för mitt harpspel men också för mitt orgelspel. Jag tror att enkätresultaten också säger något om hur en sjungande församling upplever ackompanjemanget och sin egen sång vilket i någon mening är allmängiltigt oavsett vilket instrument som spelas. Jag tror att mångfald och variation ihop med en långsiktighet och kontinuitet är delar i vägen framåt i utvecklingen av församlingssången.

*”Ropa till Herren, hela jorden,
brist ut i jubel och lovsång!*

*Lovsjung Herren med harpa,
med harpa och lovsångsljud,*

med trumpeter och hornstötar.

Ropa av glädje inför kungen, Herren!”¹³

¹³ Psaltaren 98:4-6, Svenska Folkbibeln 2015

Referenser

Böcker

Bomb, Erika. (2018). *Kanske Försent För Edelweiss Men Definitivt Hög Tid För Trygga Räkan! – En Undersökning Kring Metoder ämnade Att Stimulera Församlingssång*. Kandidatarbete vid Högskolan för Scen och Musik, Göteborgs Universitet

Braun, John. (2006). *On Jewish music: Past and present*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Davidsson, Hans; Blomberg, Göran; Wåhlberg, Rune; Åberg, Mats. *Spela sjungande! – om orgelspelets möjligheter att utveckla församlingssången*, Gehrmans musikförlag, Stockholm, 1989.

Högberg, Per (2013). *Orgelsång och psalmspel - Musikalisk gestaltning av församlingssång*. Doktorsavhandling vid Konstnärliga fakulteten, Göteborgs Universitet

Notutgåvor

Den svenska koralboken band 1, 1–325, Stockholm: Verbum, andra upplagan, 2003

Fauré Gabriel, *Impromptu* Opus 86, Edition Peters 9485, Leipzig 1975

Hasselmanns, Alphonse, *La Source – étude pour harpe* Opus 44, Durand Edition Musicales 5527, Paris

Thomas John, *Welsh Melodies for the Harp: no. 12 The Minstrel's Adieu to His Native Land*, Edwin Ashdown 17492, London

Bilder

Figur 1, sida 5: *Harpor i olika storlekar*. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Harp.png>, hämtat 17 maj 2019

Figur 2, sida 5: *Harpanns pedaler i genomskärning*. https://www.harpspectrum.org/harpworks/composing_for_harp/images/pedals.gif, hämtat 17 maj 2019

Bilagor

Noter och dokument

- Bilaga 1, Sv Ps 138 i arrangemang för harpa
- Bilaga 2, Sv Ps 246 i arrangemang för harpa
- Bilaga 3, Sv Ps 148 skiss på arrangemang för harpa
- Bilaga 4, Enkät till testförsamlingen

Inspelningar

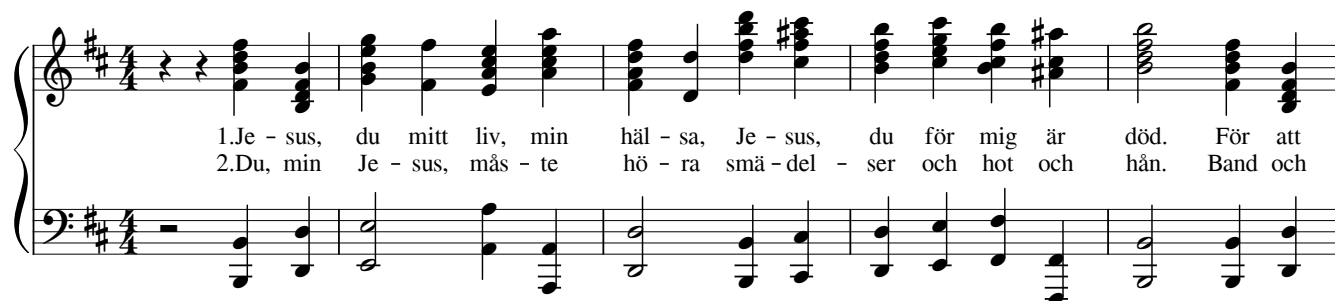
- Ljudfil 1, Sv Ps 138 med harpa och församling
- Ljudfil 2, Sv Ps 246 med harpa och församling
- Ljudfil 3, Sv Ps 148 med harpa och församling

Bilaga 1

Sv Ps 138 Jesus Du mitt liv min hälsa

för Harpa

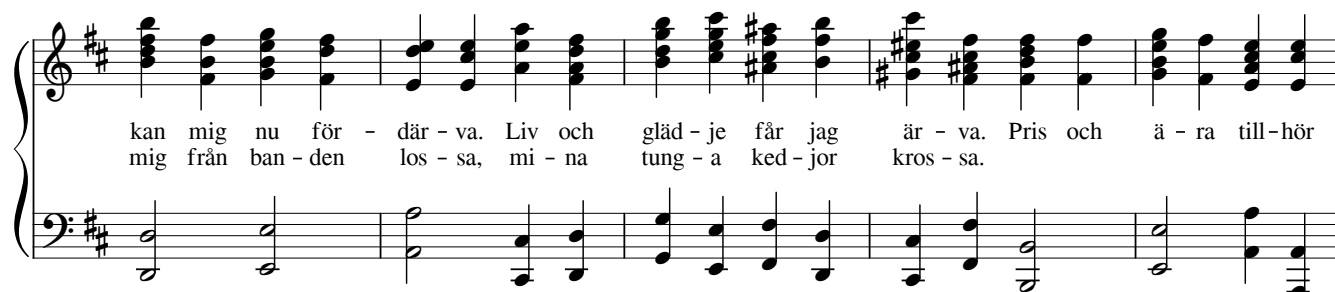
arr. Gustav Bäckström

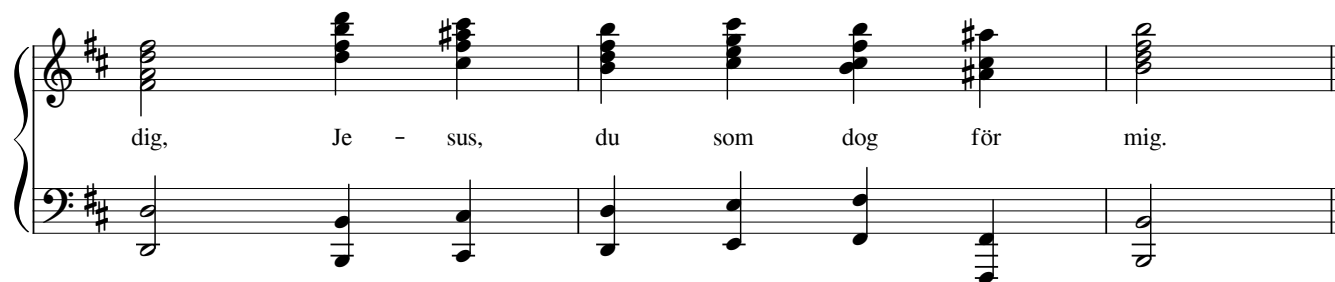
1. Je - sus, du mitt liv, min hä - sa, Je - sus, du för mig är död. För att
2. Du, min Je - sus, mås - te hö - ra små - del - ser och hot och hån. Band och

mig från mörk - ret fräl - sa gick du ut i natt och nöd. In - tet
boj - or fick du bä - ra, du som är Guds e - gen son, för att

kan mig nu för - där - va. Liv och gläd - je får jag är - va. Pris och ä - ra till - hör
mig från ban - den los - sa, mi - na tung - a ked - jor kros - sa.

dig, Je - sus, du som dog för mig.

Melodin i basen

3. Du fick li - da kval och pi - na,
 För att lä - ka så - ren mi - na

tör - net du gav dig dju - pa sår
 fick du böjd och blo - dig stå

Du fick bä - ra kor - sets plå - ga.

Jag fick liv och hopp som gå - va.

Pris och ä - ra till - hör dig,

Je - sus du som dog för mig.

4. Nu dig tack - ar allt mitt hjär - ta, Je - sus, för din bitt - ra nöd, för din

ång - est, för din smär - ta, för ditt kors och för din död. Tack för allt det bitt - ra,

svå - ra som du led för syn - der vå - ra. Pris och

A# G# E# G#

ä - ra till - hör dig, Je - sus, du som dog för mig.

A#

Sv Ps 246 Här en källa rinner

för Harpa

arr. Gustav Bäckström

1. Här
4. Du

en
Guds

käl -
kär -

la
leks

rin
käl

-
-

-
-

-
-

The first system of music consists of three measures. The treble clef part features a melody of eighth notes, while the bass clef part provides a harmonic accompaniment with chords and moving lines. The key signature has two sharps (F# and C#), and the time signature is 3/4.

ner,
la,

säll
du

den
skall

hen
e

-
-

ne
vigt

-
-

The second system of music consists of three measures, starting with a measure rest for the first measure. The musical notation continues with the same melodic and harmonic patterns as the first system.

fin
väl

-
-

ner!
la,

-
-

Hon
e

-
-

är
vigt

-
-

The third system of music consists of three measures, starting with a measure rest for the first measure. The musical notation continues with the same melodic and harmonic patterns.

djup
häl

-
-

och
so

klar,
sam

gömd,
skall

-
-

men
din

-
-

The fourth system of music consists of three measures, starting with a measure rest for the first measure. The musical notation continues with the same melodic and harmonic patterns.

13

upp flod - en gå - bar. fram

16

2. An - dens törst hon släck - er och i hjär - tat väck - er
 3. Ja, ut i dess flö - den giv - es bot mot dö - den:

24

frid och stil - la ro, kär - lek, hopp och tro.
 i dess fris - ka flod blir min vil - ja god.

Bilaga 3

Sv Ps 148 Jesus Kristus är uppstånden

skiss på arr för harpa

arr. Gustav Bäckström

F C/E

Je - sus Kris - tus är upp - stån - den! Sjung det ut kring värl - den

4 F F/A Gm/Bb C7

all. Jord och him - mel nu må fröj - das. Sjal - va dö - den bragts på

8 F Bb F C7

fall. Se, han le - ver, se, han le - ver, och han e - vigt le - va

12 F Bb F

skall, se, han le - ver, se han le - ver, och han

15 C7 F F C/E

e - vigt le - va skall. 2.Je-sus Kris - tus är upp - stån - den! Sjung det ut kring värl - den

20 F F/A

all. Jord och him - mel nu må fröj - das. Sjal - va

23 Gm/B \flat C7 F B \flat F

dö - den bragts på fall. Se, han le - ver, se, han le - ver, och han

27 C7 F B \flat F

e - vigt le - va skall, se, han le - ver, se han le - ver, och han

31 C7 F F C/E

e - vigt le - va skall. 3.

36 F F/A C7

40 F B \flat F C7 F

45 B \flat F C7 F

Psalmsång med Harpkomp - Frågeformulär

Psalmsång 138 - Jesus, Du mitt liv, min hälsa

1. Hur väl kunde du psalmen sedan tidigare? (markera med kryss)

Aldrig hört den _____ Utantill

Kommentar:

2. Hur förändrades din upplevelse av psalmen när den kompades med harpa?

3. Hur väl hörde du psalmens melodi från harpan? (markera med kryss)

Inte alls _____ Mycket väl

Kommentar:

4. Hur gick det att sjunga med? (markera med kryss)

Inte alls _____ Utan problem

Kommentar:

5. Hur upplevde du harpans klang? (markera med kryss)

a. Stark _____ Svag

b. Fyllig _____ Tunn

c. Ful _____ Vacker

d. Omslutande _____ Påträngande

e. Annat (beskriv klangen med egna ord):

6. Var det något särskilt i ackompanjemanget som du tyckte hjälpte, eller stjälpste sången?

7. Övriga kommentarer?

Psalm 148 - Jesus Kristus är uppstånden

1. Hur väl kunde du psalmen sedan tidigare? (markera med kryss)

Aldrig hört den _____ Utantill

Kommentar:

2. Hur förändrades din upplevelse av psalmen när den kompades med harpa?

3. Hur väl hörde du psalmens melodi från harpan? (markera med kryss)

Inte alls _____ Mycket väl

Kommentar:

4. Hur gick det att sjunga med? (markera med kryss)

Inte alls _____ Utan problem

Kommentar:

5. Hur upplevde du harpans klang? (markera med kryss)

- a. Stark _____ Svag
b. Fyllig _____ Tunn
c. Ful _____ Vacker
d. Omslutande _____ Påträngande
e. Annat (beskriv klangen med egna ord):

6. Var det något särskilt i ackompanjemanget som du tyckte hjälpte, eller stjälppte sången?

7. Övriga kommentarer?

Psalm 246 - Här en källa rinner

1. Hur väl kunde du psalmen sedan tidigare? (markera med kryss)

Aldrig hört den _____ Utantill

Kommentar:

2. Hur förändrades din upplevelse av psalmen när den kompades med harpa?

3. Hur väl hörde du psalmens melodi från harpan? (markera med kryss)

Inte alls _____ Mycket väl

Kommentar:

4. Hur gick det att sjunga med? (markera med kryss)

Inte alls _____ Utan problem

Kommentar:

5. Hur upplevde du harpans klang? (markera med kryss)

- a. Stark _____ Svag
b. Fyllig _____ Tunn
c. Ful _____ Vacker
d. Omslutande _____ Påträngande
e. Annat (beskriv klangen med egna ord):

6. Var det något särskilt i ackompanjemanget som du tyckte hjälpte, eller stjälppte sången?

7. Övriga kommentarer?